

¶ Lars Handesten, *Johannes V. Jensen. Liv og værk*. København: Gyldendal, 2000. 516 s. [ill., inkl bibliografier, registre] ISBN 87-00-48142-4.

I disse litteraturteoretisk pluralistiske krisetider oplever forfatterbiografien som genre en sand renæssance. Efter en række tilløb, med bl.a. Jens Andersens store biografier om Tom Kristensen, Thit Jensen og Tove Ditlevsen er der tilsyneladende for alvor lukket op for sluserne, og det vælder frem med forfatterbiografier, såvel af populariserende art som den akademiske udgave af slagsen. Men skillelinjen kan være aldeles flydende. Blandt de seneste bud i den mere seriøse ende af spektret befinder sig Joakim Garffs mastodontiske Kierkegaardbiografi *SAK*, Per Stig Møllers om Kaj Munk og Lars Handestens imponerende murstensværk *Johannes V. Jensen. Liv og værk*. Hver af disse værker udmærker sig ved en omhyggelig kortlægning af omfattende forfatterskaber, og liv der allerede har været genstand for en række tidligere og yderst divergerende beskrivelser og biografiske studier; men også ved at de alle tre er skrevet

med et større publikum for øje, end det rent faglige. Dette indebærer imidlertid at der hverken i Garffs, Møllers eller Handestens tilfælde er tale om landvindinger på de metodiske og genreteoretiske område, idet ingen af dem gør sig mere grundlæggende overvejelser over genrens muligheder og begrænsninger. Og det er heller ikke deres hovedanslgende. Samtidigt må man – og nu tænker jeg især på Lars Handestens yderst velskrevne biografi – tage hatten af for biografens ualmindeligt levende og tilgængelige fremstilling der gør læsningen til en henrivende læseoplevelse.

Helt så indlysende er det ikke at skrive biografi om Johannes V. Jensen, det er et foretagende der har lidt karakter af en brydekamp med en genstridig modstander, og Lars Handesten trodser i et vist omfang Jensens egne intensioner. Forfatteren mente jo selv at der “ikke [skal] staa noget Billede af mig eller efter mig, som jeg ikke selv har skabt” (s. 9). Men, som næsten med alt hvad Jensen har sagt og skrevet om sig selv, er det en sandhed med modifikationer. Jensen skiftede hyppigt mening, modsagde sig selv ustandseligt, og han var selv en flittig myteskaber. For eftertiden har det så været vanskeligt at fjerne forfatterens røgelseslør og anlægge et syntetisk syn på forfatterskabet, og det medfører at biografens ståsted, og forhold til stoffet, ikke er en selvfølge. Det kilde-mæssige grundlag for at studere forholdet mellem forfatterens liv og værker er oven i købet blevet vanskeliggjort af den omstændighed at Jensen destruerede en del af sit privatarkiv i 1940. Mon det var hans måde at tage hævn på det pak af litteratormagistrene der senere ville kaste sig over hans litterære arv, og som han anså for at være akademiske ådselsgribbe, hvilke Jensen foragtede af et godt hjerte?

Lars Handesten har tidligere skrevet *Litterære rejser* (1992), en bog om danske forfatteres rejsebeskrivelser, og *Alligevel så elsker vi byen* (1996) om storbyen København som litterært motiv. Forbindelsen mellem de tidligere emner og Johannes V. Jensen er at Jensen som bekendt var en af den danske litteratur store rejsende, og at et af hans hovedtemaer netop er storbyen og modernitetens forvandling af forholdet mellem by og land. Især rejsemotivet går som en rød tråd igennem *Johannes V. Jensen*, idet bogens kapitler – der er tilrettelagt efter tids- og indholdsmæssige brudflader i forfatterskabet – hver gang tager afsæt i en rejse. Således er

Johannes V. Jensen tilrettelagt efter 'knudepunkt-princippet', og rejser danner cæsurer i Jensens liv og forfatterskab. Desuden rummer bogens sidste kapitel et overblik over og vurdering af forfatterskabets *Wirkungsgeschichte*. Handestens fremstilling koncentrerer sig om værkerne som han fortolker solidt og med omhue, men det der gør de forskellige læsninger mere spændende end som så, er hans valg af biografisk stædet der går ud på at skubbe Jensens egne kommentarer, refleksioner og vurderinger ind i forståelsesprocessen. Et vigtigt moment i bogens komposition – der som sagt ellers er ret traditionel – er præcis dette tvesyn, opstillingen af de to forståelseshorisonter: den nutidige fortolkers ræsonnementer og ophavsmandens egne udsagn. Værkerne og deres kontekst på tilblivelsestidspunktet bliver således filtreret igennem to lag, gennem forfatterens og biografens syn på sagen.

Denne form for dobbelteksponering er et heldigt greb, for Jensen valgte ideologisk aldrig side og foretrak at indtage et højt individuelt, men også et ensomt og udsat ståsted. Johannes V. Jensen var bogstaveligt talt jyden der var kommet ind med firetoget, og han forblev i grunden ved med at stå udenfor det bedre borgerskabs inderkreds. Johannes V. Jensen stod med et ben i det gamle himmerlandske bondesamfunds almuekultur og med det andet i modernitetens forrygende storbyvirkelighed. Ifølge Handesten er Himmerland "i dybeste forstand det sted, hvorfra hans verden går" (s. 334), men det er vel først uddrivelsen fra dette paradys der satte behovet for at genoplive det i form af myter og fortællinger i gang. Og det er betegnende at Jensen fortrinsvis hæftede sig ved det afvigende og sære i begge kulturkredse, det der skiller sig ud, originaler, hybrider og 'bastarder'. Jensen iagttog så begge miljøer – almuekulturen og moderniteten – med den fremmedes blik, nærmest som en rejsende.

Lars Handesten viser hvor dybt denne dobbelthed stikker i Johannes V. Jensens forfatterskab. Fra begyndelsen af var det formelt præget af en pendlen mellem lyrik og prosa, men også cirkulationsmæssigt havde han flere jern i ilden, idet han side om side skrev populære knaldføljetoner og sofistikeret skønlitteratur. Jensen ønskede at appellere til både de mere folkelige læsere og det finlitterære publikum, et træk han dog var langt fra ene om. Også andre samtidsforfattere som Otto Gelsted, Ha-

rald Hørdal, Hans Kirk, Paul la Cour og Kaj Munk, supplerede deres indtægter ved at skrive ugebladsnoveller og anden underholdningslitteratur.

En af de mest interessante sider ved Jensens virke er hans betydning som fornyer af dansk journalistik i d. 20. århundredes første halvdel. Og Handesten fremhæver Jensens betydning som journalist og rejsefortæller ved at karakterisere ham som en partiløs, men højst engageret iagttagere. Det var Viggo Hørup der så et journalistisk talent i Jensen da hans roman *Ejnar Elkær* udkom i 1898, og han fik sendt Jensen til Spanien som korrespondent for dagbladet *Politiken* for at dække den spansk-amerikanske krig. Denne rejse mundede ud i essaysamlingen *Den gotiske Renaissance* (1900) der for nyligt er blevet genudgivet. Bogen er i øvrigt stadigvæk en fascinerende læseoplevelse, den bekræfter den unge Jensens sproglige radikalitet og stilistiske vovemod, og at det er hans sprog frem for indholdet der har holdt sig igennem årene. Den dampende, farvestrålende beskrivelse af tyrefægtningen i *Den gotiske Renaissance* og den klassiske hesteslagningsscene i *Kongens Fald* er kendte eksempler på Jensens stilistiske mesterskab; de er krasse beskrivelser der er skrevet med sjæl og krop, mens ratioen kommer i anden geled.

En væsentlig pointe i Lars Handestens fremstilling af Johannes V. Jensens rolle som en af den danske presses fornyere er at han forbinder opblomstringen af kronikken som en særlig dansk avisgenre med den særlig Jensenske myteproduktion. Netop denne meget hybride (sub)genre, er en af forfatterskabets helt centrale teksttyper, noget som den senere tids forskning er blevet mere opmærksom på. Den Jensenske myte er vanskeligt at definere genremæssigt fordi Jensen selv bruger betegnelsen til at dække over et utal af teksttyper. Lars Handesten løser problemet (midlertidigt) ved elegant at forbinde den Jensenske myte med dens receptionssammenhæng, dvs. ved at vise at Jensen producerede forskellige slags myter, alt efter hvilket medie de var beregnet til.

Som avismand var Jensen en polemiker og provokatør. Mellemtonerne, nuancerne lå ham ikke lige for, men det gjorde det journalistiske øjebliksbillede. Den hurtige arbejdsmåde og den kvikke vending lå godt for Jensens talent. Ifølge Lars Handesten indebærer Jensens udlængsel – rejselysten og behovet for nye og skiftende indtryk – også at han aldrig

engagerede sig helt og holdent i tilværelsen, hvilket gjorde ham til “en tilskuer til livet” (s. 78). Dermed nuancerer Handesten det friskfyragtige billede af den stormende, vitalistiske bravurjournalist Jensen, og han fremhæver især de sårbare og usikre sider i forfatterens sind. Lidt firkan- tet sagt kommer Jensen til at fremstå som den livet igennem vægelsin- dede bondeknold der ihærdigt tilkæmper sig en plads i sin egen litterære niche. Som en konsekvens heraf lægger Handesten også vægt på det uforløse og ulmende i Jensens forfatterskab, dvs. bevidstheden om vir- kelighedens og livets utilstrækkelighed og kunstens rolle som den kraft der kan opveje den og gøre eksistensen udholdelig.

En af de mest fascinerende sider af Johannes V. Jensens forfatter- skab, som også Lars Handesten ganske åbenlyst er fængslet af, er Jen- sens vedvarende afsøgning og afprøvning af kunstneriske former. Dette skete selvfølgelig på baggrund af den rivende udvikling som medieland- skabet gennemgik i den første halvdel af det tyvende århundrede. Jensen afskrev dannelsesromanen, men tillige havde han antennerne ude efter alternativer. Hvad man end synes om værkets kunstneriske lodighed, så kan det ikke nægtes at *Den lange Rejse* er et storslået eksperiment, en prøveballon til afprøvning af det forvandlede forhold mellem litteratu- ren og nye fremstormende fremstillingsformer. Ud fra denne betragt- ning kan man f.eks. bedre forstå *Den lange Rejse*s fragmentariske kompo- sition og værkets vældige rigdom af billeder og diskursformer. Han- destens læsning af *Den lange Rejse* er flot, men alligevel får han ikke helt løst problemerne omkring Jensens proklamering af skønlitteraturens forestående død (s. 182-183). Som romanforfatter fik Johannes V. Jen- sen sit comeback i 1935 med *Dr. Renaults Fristelser*, til trods for at han i tiltagende grad betragtede sin skønlitterære virksomhed som et ‘side- spring’. Dette emne kræver klart nærmere uddybning, og det er en for- tjeneste af Handestens bog at den implicit gør os opmærksom på så- danne lakuner.

En af Handestens hypoteser er at Jensen skønlitterært begyndte at gå i tomgang efter midten af 1920'erne – ca. efter *Den lange Rejse* – og at forfatterskabet skifter fokus i retning af naturhistoriske oplysningsvær- ker såsom *Dyrenes Forvandling* (1927) og *Aandens Stadier* (1928). Først- nævnte betegner Handesten som “noget af det bedste og mest tvangsfri,

som Jensen har skrevet, og står som et af det sene forfatterskabs få hovedværker” (s. 351).

Handestens analyse af Jensens rabiater, mere eller mindre åbenlyst racistiske, udsagn er indsigtfuld og ægger til eftertanke. Handesten viser at Jensens racisme er af en ganske individuel støbning, med en provincialistisk og en kosmopolitisk dimension. Handesten argumenterer for at Johannes V. Jensen stod afvisende over for 1930ernes ideologiske modebevægelser, både dem på højrefløjen, nazismen og fascismen, og kommunismen på venstrefløjen. Efter den første verdenskrig vendte han sig bort fra sin tidligere, vitalistiske begejstring for det militære. Massebevægelser der fornægter individet og humanismen, faldt ham for brystet, og partibog fik han aldrig, eftersom han foretrak “at stå udenfor med sin selvstændighed og kritiske sans i behold” (s. 382). At tænke, og især skrive, uden for alfarvej var et vigtigt incitament i Jensens forfatterskab.

Når man har læst *Johannes V. Jensen. Liv og værk* til ende, føler man sig på en måde tilskyndet til at starte forfra. Det skyldes at det i grunden først er i bogens slutkapitel, at Handesten kommer med en kritisk vurdering af tidligere biografers arbejde. Da viser Handesten for alvor flag i forhold til den eksisterende litteratur og han bedømmer den måde hvorpå Jensens litterære arv er blevet forvalte af andre. Handesten holder sig yderst kritisk til såvel Harry Andersens bøger om Johannes V. Jensen (1943 og 1968), Leif Nedergaards hagiografiske biografi med den næsten identiske titel *Johannes V. Jensen. Liv og Forfatterskab* (1968), og Oluf Friis’ tobindsværk *Den unge Johannes V. Jensen* (1974). I den forbindelse er Handestens indsigtfulde nuancering af f.eks. Nedergaards fremstilling af forholdet mellem Jakob Knudsen og Johannes V. Jensen værd at nævne. Også Handestens digression om Jensens forhold til den såkaldte ‘Jyske Bevægelse’ – der i øvrigt var tilsat en betydelig portion fynsk indflydelse – indeholder væsentlige justeringer i forhold til de fleste tidligere fremstillinger.

Afslutningsvis et par ord om billedteksterne i *Johannes V. Jensen. Liv og værk*. De er oftest meget omfattende og spændende, og de tilføjer tit noget væsentligt til tekstens ræsonnementer. Kun i et par tilfælde er billedteksterne en anelse trivielle som f.eks. på side 113 og side 253 (især

i sammenligning med billedteksten på s. 264). Men det kan næppe forstyrre det helhedsindtryk bogen gør: imødekommende, relevant og lærerig for alle der beskæftiger sig med dette centrale forfatterskab eller nu er blevet varmet op til det.

Henk van der Lijet, Universiteit van Amsterdam